
Det Kongelige Danske Geografiske Selskab

Møder

1. møde i sæsonen 1967-68 (10. oktober 1967):
Universitetslektor *Sofus Christiansen*: „Primitivt“ landbrug på Bellona Island.
 2. møde i sæsonen 1967-68 (7. november 1967):
Universitetslektor, mag. scient. *Merete Rentsch*: Hongkong.
 3. møde i sæsonen 1967-68 (5. december 1967):
Bibliotekar, cand. mag. *Ib Rønne Kejlbo*: Vinlandskortet og nordiske kilder.
 4. møde i sæsonen 1967-68 (6. februar 1968):
Direktør *O. F. Andreasen*, Ø.K.: Ø.K. i Canada.
 5. møde i sæsonen 1967-68 (5. marts 1968):
Universitetslektor, mag. scient. *Per Kongstad*: Urbanisering og byvækst i Libanon.
 6. møde i sæsonen 1967-68 (2. april 1968):
Docent, dr. *K. Antonsen*: Fiji – fortid, nutid, fremtid.
-

Det Kongelige Danske Geografiske Selskab

Protector: HANS MAJESTÆT KONG FREDERIK IX

Præsident: TRONFØLGEREN, HENDES KONGELIGE
HØJHED PRINSESSE MARGRETHE

Bestyrelse: Viceadmiral, dr. A. H. Vedel, vicepræsident
Professor, dr. Niels Nielsen, vicepræsident
Professor, dr. Axel Schou, generalsekretær
Professor, dr. N. Kingo Jacobsen, redaktør
Professor, dr. Einar Andersen
Overinspektør, dr. Kaj Birket-Smith
Oberst L. Bruhn
Professor, dr. N. E. Nørlund

Råd: Afdelingschef Sv. Ahrenkilde
Direktør, dr. E. Bertelsen
Departementschef Eske Brun
Professor, dr. Steen B. Böcher
Professor, dr. C. G. Feilberg
Statsgeolog, dr. Sigurd Hansen
Professor, dr. Viggo Hansen
Rektor W. F. Hellner
Professor, dr. Erik Holtved
Professor, dr. Johs. Humlum
Generalkonsul Einar Høyvald
Overinspektør, dr. Helge Larsen
Kommandør Henrik Madsen
Landsretssagfører Mogens Müllertz
Professor, dr. Johs. Nicolaisen
Direktør A. W. Nielsen
Direktør Knud Oldendow
Kammerherre M. O. Olufsen
Direktør Mogens Pagh
Professor, dr. Kjeld Rasmussen
Professor, dr. A. Rosenkrantz
Højesteretssagfører K. Rørdam
Professor, dr. Th. Sorgenfrei
Direktør H. W. Sprechler
Universitetslektor Einar Storgaard
Professor, dr. Thorvald Sørensen
Statsmeteorolog Helge Thomsen

Til

Hans Majestæt Kong Frederik IX

Deres Majestæt.

I dyb taknemmelighed for den store interesse og velvilje, Deres Majestæt gennem en lang årrække har vist Det Kongelige Danske Geografiske Selskab, først som dettes præsident i årene 1927-47 og derefter som dettes protektor, beder Selskabet Deres Majestæt modtage vore oprigtigste og varmeste ønsker i anledning af 70-års dagen, den 11. marts 1969.

Kronprins Frederik

Præsident for

Det Kongelige Danske Geografiske Selskab

1927—47

På bestyrelsesmødet i Det Kongelige Danske Geografiske Selskab den 19. april 1927 meddelte Selskabets præsident, viceadmiral *C. F. Wandel*, at han, når det var belejligt, på grund af alder ønskede sig fritaget for sine hverv i Selskabets tjeneste. Bestyrelsen tog denne beslutning til efterretning og anmodede Wandel om at søge foretræde hos Selskabets protektor, Kong Christian X, for at underrette denne om sin fratræden, idet man samtidig bad ham om at indhente Kongens tilladelse til, at Selskabet foretog en henvendelse til Kronprins Frederik (IX) med det formål at bede Kronprinsen om at overtage hvervet som præsident for Selskabet. Kongen udtrykte sin store tilfredshed med planen, og den 29. april havde vicepræsidenten og sekretæren en samtale med Kronprins Frederik, som gav tilsagn om at påtage sig opgaven. Den 12. oktober 1927 ved Selskabets ordinære rådsmøde deltog Kronprinsen for første gang i Selskabets forhandlinger og udtrykte sin glæde over opfordringen og sluttede med at sige, at det skulle være hans bestræbelse at bidrage sit til, at Selskabet kunne løse sine betydningsfulde opgaver til gavn for vort land.

Det kan med sandhed siges, at dette løfte blev holdt.

Kronprins Frederiks indtræden som præsident var iøvrigt en videreførelse af en af de gamle, fornemme traditioner i vort Selskab. Allerede i 1876, umiddelbart efter Selskabets stiftelse, nedsatte bestyrelsen et udvalg bestående af viceadmiral *Steen Bille*, contre-admiral *Carl Irminger* og professor *Edv. Erslev* til behandling af spørgsmål vedrørende Selskabets øverste ledelse. Den 13. december fik dette udvalg foretræde for Kong Christian IX, der erklærede sig

villig til at overtage hvervet som protektor og til at bifalde, at Kronprins Frederik (VIII) blev Selskabets præsident. Samtidig indbød Kongen Selskabets medlemmer til afholdelse af det åbningsmøde i Apartementssalen på Christiansborg Slot, hvor den fuldt opbyggede ledelse første gang var i funktion.

Efter det med Kong Christian IXs død den 29. januar 1906 følgende tronskifte kunne Selskabets bestyrelse ved mødet den 6. marts meddele, at Kong Frederik VIII havde overtaget hvervet som Selskabets protektor, og at Kronprins Christian (X) havde givet tilsagn om at ville videreføre sin faders opgaver som Selskabets præsident. Den nye præsident var første gang i offentlig funktion som leder af mødet den 5. februar 1907, hvor *Roald Amundsen* forelagde sin beretning om gennemsejlingen af Nordvestpassagen. Efter tronskiftet i 1912 gav Kongen, Christian X, under 27. september s. å. tilsagn om at overtage hvervet som protektor, men først i 1927 blev man i stand til at videreføre den tradition, at Danmarks tronfølger indtræder som præsident for Det Kongelige Danske Geografiske Selskab.

Når de 20 år fra 1927 til 1947, i hvilke Kronprins Frederik (IX) var Selskabets præsident, blev mere begivenhedsrige end nogen anden periode af tilsvarende længde i Selskabets historie, skyldes det en hel række årsager, tilsyneladende indbyrdes uafhængige, men alligevel med en vis indre sammenhæng.

En af de faktorer, som forårsagede de vanskeligheder, der opstod i årene efter 1930, var den almindelige depression, der ramte hårdt såvel i privat som i offentlig økonomi. Krisen virkede meget stærkt i al videnskabelig virksomhed over hele verden, og ikke mindst i de geografiske selskaber, hvor man havde påtaget sig en række forpligtelser, som der i længden ikke var tilstrækkelig basis for at gennemføre. Denne vanskelighed mærkedes også i vort Selskab.

Men årsagerne til vanskelighederne i de geografiske selskaber lå tillige og måske fortrinsvis i forhold af organisatorisk art med relationer til fagets videnskabelige udvikling samt til omstændigheder af politisk karakter. Der foregik nemlig på dette tidspunkt en omstilling i geografiens opgaver og metoder, der fik afgørende betydning for de geografiske selskabers vilkår i henseende til formål og muligheder. Man kan – måske lidt for skematisk – sige, at hovedårsagen var at finde i det forhold, at de store opdagelsesrejsers tid var ved at løbe ud. Indtil da havde man stadig haft store og små „hvide pletter“ på landkortene, hvor europæiske og amerikanske rejsende endnu aldrig havde sat deres fod, og derfor skulle ethvert dristigt

HANS KONGELIGE HØJHED KRONPRINS FREDERIK

1935

fremstød næsten nødvendigvis give resultater i form af rent refererende beretninger, ruteopmålinger, fotografier, samlinger o. s. v. Og der var eventyr over „opdagerens“ gerning også af den grund, at de rejsende i reglen var isolerede uden nogen art af forbindelse med den hjemlige verden. Man vidste ikke, om de var levende eller døde, og hvis de var i nød og fare, var man oftest ude af stand til at bringe dem hjælp. Deres resultater og oplevelser kunne i reglen heller ikke „tappes“ af de senere så mægtige og effektive nyhedsorganer. Det kunne først ske, når de rejsende nåede hjem – hvis de altså nåede hjem.

En anden betydningsfuld omstændighed var, at de europæiske magters koloniherrredømme netop i disse år oplevede indledningen til den omvæltning i magtbalancen, som vi nu har set i fuld udfoldelse, navnlig efter 1945. Den politiske og økonomiske organisation i koloniområderne, der i en noget ombygget skikkelse levede videre efter første verdenskrig, var allerede i begyndelsen af 30'erne ved at gå i opløsning. Det bør ikke glemmes, at de bedst udrustede og bedst egnede af de udsendte koloni-mænd udførte et værdifuldt arbejde. Mange af dem blev kundskabsrige og samvittighedsfulde iagttagere og hjælpere i den lokale udviklings tjeneste, og de fik netop i den her omtalte periode assistance af højtuddannede folk med videnskabelig, praktisk og teknisk skoling. Sådanne mænds opsamling af erfaringer fik betydning – direkte og indirekte – gennem forskning og kundskabsudbredelse, og de opbyggede kontakterne til såvel centralstyrelserne som til lokalforvaltningen i de enkelte områder med dennes talrige opgaver af administrativ, økonomisk, militær, religiøs og kulturel art.

På denne baggrund fik de store geografiske selskaber en betydningsfuld placering. En af deres hovedopgaver var netop organisationen af opdagelsesrejser og finansiering af sådanne, udvælgelsen af egnede deltagere, modtagelse og magasinering af resultaterne og ikke mindst offentliggørelsen. De rådede over betydelige pengemidler fra private og offentlige kilder og ejede store bygninger med rige samlinger og stolte minder om bedrifter i opdagelsernes historie. De var tillige en slags klubber for hjemvendte rejsende og kolonifolk, hvor nye opdagelser blev kendt og vurderet ved samtaler og møder. Man opbyggede omfattende samlinger af skrifter og kort, og der var en livlig kontakt mellem selskaberne indbyrdes. De spillede en stor rolle som geografiske biblioteker, og deres udgivelse af periodiske skrifter og monografiske serier indtog længe en domineren-

de plads i den geografiske litteratur – og gør det endnu. Som eksempler på selskaber af denne art kan nævnes:

Royal Geographical Society, London
Royal Scottish Geographical Society, Edinburgh
Société de Géographie, Paris
Gesellschaft für Erdkunde, Berlin
American Geographical Society of New York
Società Geografica Italiana, Rom
Real Sociedad Geográfica, Madrid
Sociedade de Geografia, Lisboa

Vort Selskab havde indtil omkring 1930 fulgt planer af nogenlunde samme karakter, om end naturligvis efter en beskeden målestok. Ekspeditionerne til lidet kendte, vanskeligt tilgængelige dele af jorden, såvel i arktiske egne som i de indre dele af de store fastlande samt de store oceanografiske og kartografiske foretagender, var en central opgave. Man bør her fremhæve Grønlandsforskningen og udforskningen af det indre Island samt havundersøgelserne. Men opgaver og bemanding skiftede efterhånden karakter i retning af større vægt på forskningsmæssige specialopgaver. Typiske eksempler på denne intensivering findes i *J. P. Kochs* og *Ole Olufsens* rejser og senere i *Femte Thuleekspedition* samt i *Haslund-Christensens* asiatiske forskningsrejser. Og dertil kom så udbygningen af Geografisk Tidsskrift, bytteorganisationen med andre selskaber og det nære samarbejde navnlig med de skandinaviske lande, hvis selskaber arbejdede efter nogenlunde samme mønster.

Nogle årtier efter at de geografiske selskaber havde konsolideret sig, skete der imidlertid en udbygning af geografisk forskning og uddannelse ved næsten alle større universiteter i Europa og USA med en stigende specialisering og opdeling i discipliner med særlige mere eller mindre skarpt afgrænsede forsknings- og uddannelsesområder, undertiden med gamle rødder i ældre tiders lærestole og traditioner. Dette resulterede i oprettelsen af særlige geografiske institutter, hvor der skete en effektiv vækst i forskningens metodik og problemstilling. På linie hermed foregik der en effektivisering af uddannelsen såvel rent kundskabsmæssigt som i henseende til den videnskabelige skoling. Antallet af universitetslærere i faget voksede i takt med de videnskabelige opgaver og med antallet af studerende. Derigennem udvikledes en stab af videnskabeligt uddannede og forsknings-

duelige unge geografer. Her i landet og iøvrigt i hele Skandinavien tog denne udvikling fart i årene efter 1900.

I adskillige tilfælde var det dog vanskeligt at opnå den ønskelige kontakt mellem de geografiske selskaber og universiteternes institutter, og når hensyn tages til de to gruppers forskelligheder i opvindelse og formål, kan dette forhold næppe vække forbavselse.

Alle de her nævnte problemer og adskillige andre var højaktuelle omkring 1930, og da Kronprins Frederik overtog posten som præsident for Selskabet, mødte han efterhånden alle de betydningsfulde spørgsmål og stundom nogle mindre væsentlige. De afgørende ting blev gennemdrøftet i lange samtaler, Kronprinsen blev holdt underrettet på alle afgørende punkter og tog med stor alvor del i overvejelserne. Det først foreliggende af de grundlæggende spørgsmål var den krise, som tiden mellem krigene bragte de europæiske geografiske selskaber, og som for adskillige af disse udviklede sig så alvorligt, at nogle, endog af de store, endnu ikke har forvundet følgerne. Allerede i 1931-32 blev det åbenbart, at Selskabets daværende lokaleordning ikke i længden ville være holdbar. Selskabet havde da indrettet bibliotek, kontor og konferencerum i lejede lokaler, ganske vist velegnede og til rimelig leje, men systemet måtte blive vanskeligt at opretholde, og der måtte på dette punkt ske en omlægning. De mest nærliggende løsninger var, at Selskabet enten opgav sit bibliotek og sine samlinger, eller at man søgte samarbejde med en af de videnskabelige institutioner med formål af beslægtet eller nærliggende art. Der var to sådanne, nemlig *Nationalmuseets Etnografiske Samling* eller *Universitetets Geografiske Laboratorium*, som begge på dette tidspunkt var i udvikling, og som begge kunne drage nytte af at have let adgang til Selskabets allerede da anselige bibliotek, navnlig af tidsskrifter.

I denne vanskelige situation, hvor man stod over for en afgørelse, som måtte blive bestemmende for Selskabets virksomhed langt frem i tiden og i givet fald for dets fortsatte eksistens, var Kronprinsen til enhver tid til rådighed for de fordomsfri og helt åbne drøftelser, der var en forudsætning for den rigtige løsning af problemerne. Inden for bestyrelsen og rådet var meningene stærkt delte, men hos Kronprinsen var der ingen tvivl om, at det gjaldt om at holde fast på det væsentlige. Det væsentlige måtte i den forhåndenværende krisesituation være at bevare værdierne d. v. s. biblioteket og de øvrige samlinger og i videst muligt omfang at opretholde mødevirkomheden og udgivelsen af *Geografisk Tidsskrift*, fordi man derved

HANS MAJESTÆT KONG FREDERIK IX

1963

kunne sikre sig mod en afbrydelse af udvekslingen af tidsskriftrækkerne, der senere ville være vanskelig eller umulig at udfylde. Man måtte så langt hellere give afkald på de rummelige og smukke lokaler og eventuelt magasinere endog betydelige dele af samlingerne og inventaret.

Den foranstaltning, at Selskabet fik plads i den nye del af Nationalmuseet, som netop da var under opførelse, og som skulle rumme Etnografisk Samling, skete 1. april 1933. Dette blev helt afgørende for de følgende års virksomhed og muliggjorde en harmonisk fortsættelse af Selskabet indtil det tidspunkt ved årsskiftet 1959-60, da Universitetets Geografiske Institut var blevet reorganiseret og havde fået sådanne pladsforhold, at man kunne opnå fuld udnyttelse af resultaterne af dets 80-årige gerning og sikre fremtiden bedst muligt.

Grundlaget for hele denne udvikling blev behandlet under drøftelserne på Amalienborg i 1931-32. Kronprinsen var imidlertid af den anskuelse, at man selv under vanskelige kår ikke måtte nøjes med defensive foranstaltninger alene, selv om værdibevarelsen var et meget afgørende punkt. Gennem en koordinering af forskellige muligheder udnyttede man de følgende år til at udvide og stabilisere virksomheden på en række områder. Man oprettede således to nye skrifterækker: *Folia Geographica Danica* og *Kulturgeografiske Skrifter*, som sammen med Geografisk Tidsskrift fik en stor udbredelse både hjemme og ude. Også foredragsvirksomheden blev udbygget, og der blev afholdt en række „store“ møder. En del repræsentative opgaver hjemme og ude blev løst, og Danmark blev via Selskabet tilsluttet den *Internationale Geografiske Union*.

I Kronprins Frederiks præsidentperiode og under hans direkte medvirkning oprettedes to fond til fremme for geografisk forskning, nemlig *Knud Rasmussen Fondet* 1934 og *Vitus Berings Mindefond* 1942. Opfordringen til dannelsen af Knud Rasmussen Fondet var underskrevet af *Kronprins Frederik, Th. Stauning, N. E. Nørlund* og *M. Mackeprang*. Det har siden da bidraget til løsningen af en række forskningsopgaver, fortrinsvis i Polarlandene. *Vitus Berings Mindefond* blev stiftet i anledning af 200-års dagen for hans død, der blev højtideligholdt bl. a. i hans fødeby Horsens og ved en festlighed, som Selskabet og Statsradiofonien afholdt i København, den sidstnævnte under ledelse af Selskabets Præsident. Fondet har siden da løst forskellige opgaver i forbindelse med uddelingen af *Vitus Bering Medaillen*, der gives som belønning for fremtrædende indsats i geografisk forskning.

Også efter tronbestigelsen har Kongen ønsket at bevare den direkte tilknytning til Selskabets virksomhed, bl. a. ved personlig at foretage overrækkelsen af *Vitus Bering Medaillen* ved de festlige møder, hvor uddelingen har fundet sted.

Kronprins Frederiks tilknytning til og trofaste interesse for Selskabets virksomhed har også givet sig det udslag, at han i årene 1927-47 har deltaget i og ledet ikke mindre end ca. 30 møder, deraf de fleste egentlige medlemsmøder. Her har Kronprinsen mødt ikke blot danske geografiske forskere, men også de fleste af de førende inden for denne videnskab fra andre lande – som naturligt er først og fremmest skandinaver. Adskillige af disse møder huskes stadigt, blandt andet fordi Kronprinsen viste den ret sjældne evne at finde de rette ord og fremsætte dem på en sådan måde, at alle, der hørte dem, følte deres sandhed og oprigtighed.

Dette lille rids af Kronprins Frederiks gerning i Geografisk Selskabs tjeneste ville blive skævt uden en kort omtale af hans indsats under sidste krig, især i perioden 1940-45. Allerede fra 1935 var *Kronprinsesse Ingrid* jævnligt gæst i Selskabet, og efter 1940 ønskede Kronprinsessen så vidt muligt at ledsage sin mand, når denne ledede medlemsmøderne. Der var en mærkelig fortrøstningsfuld stemning, når Kronprinsen trods mørkelægning, trussel om luftalarm og andre genvordigheder selv kørte sin vogn ind i porten til Nationalmuseets foredragssal, og når han ledsaget af Kronprinsessen rolig og ubekymret trådte ind i salen og begyndte aftenens gerning, der undertiden blev afbrudt af sirenehyl, skydning og ambulancernes tuden. En lille episode fra en sådan situation kan måske belyse et og andet: Der kom luftalarm, mødet blev afbrudt, Kronprinsen og Kronprinsessen samt Selskabets bestyrelse med damer gik ind i et mindre rum bag salen og sad i stilfærdig samtale, under hvilken daværende handelsminister *Halvdan Hendriksen* spurgte Kronprinsessen: „Hvordan går det med at få rationeringen til at slå til på Amalienborg, og måske særlig sæberationeringen til de små prinsessers hygiejniske opretholdelse?“ Kronprinsessen svarede: „Det går rigtig godt, og det er jo bare problemer, som man har i enhver ung familie“.

Problemerne i Geografisk Selskab under Kronprins Frederiks præsident-tid var også de samme „som i andre familier“, men en lang række spørgsmål fandt en lykkelig løsning. Andre vanskeligheder måtte man lade ligge. Men eet spørgsmål er i hvert fald blevet helt klaret: Kronprins Frederiks løfte af 12. oktober 1927 „at det skulle være hans bestræbelse at bidrage sit til, at Selskabet kunne løse sine betydningsfulde opgaver til gavn for vort land“ er blevet holdt.

Niels Nielsen.

Knud Højgaard

12. juni 1878—4. september 1968

Civilingeniør Knud Højgaard fik et langt liv og et rigt liv. Han var en af pionererne i de verdensomfattende foretagender, som danske ingeniører har bygget op, og det lykkedes ham at skabe en vidtspændende, international virksomhed af teknisk, organisatorisk og finansiell karakter.

Samtidig deltog han i løsningen af store og grundlæggende tekniske opgaver i Danmark, og hans betydning som rådgiver og organisator blev i en række store spørgsmål afgørende. Det er bemærkelsesværdigt, at en mand med så store opgaver og pligter også fandt tid og kraft til at deltage i Det Kongelige Danske Geografiske Selskabs arbejde. Fra 1940 til sin død var han medlem af Selskabets råd og gjorde sig stærkt gældende, når det drejede sig om drøftelsen af centrale spørgsmål af administrativ og videnskabelig karakter. Det var en oplevelse at overvære hans intensive bestræbelser for at trænge frem til problemets kerne, og evnen til at forme et klart synspunkt bevarede han til sine sidste leveår. Ved flere lejligheder støttede han også på anden måde Selskabets virksomhed, og hans minde vil derfor med anerkendelse og tak blive bevaret også i vort selskab.

Niels Nielsen.

Paul Siple

1908—1968

Paul Siple startede sin polarforskningskarriere tidligt, idet han som udvalgt repræsentant for de amerikanske drengespejdere deltog i admiral Byrds første Antarktis-ekspedition 1928–30. Hermed var grunden lagt til hans senere virke. Efter en række universitetsår med geografiske studier, afsluttet med en disputats, deltog han som holdleder i Byrds anden Antarktis-ekspedition og blev basechef for Little America III. Under anden verdenskrig blev Paul Siple tilknyttet det amerikanske forsvar, og her kom hans hovedgerning til at ligge. Han var operationschef for US Antarctic Service Expedition og senere videnskabelig leder af Deep Freeze I. Efterhånden som opgaverne blev større, voksede Paul Siple med dem, han blev i alle måder en stor mand, tung af skikkelse, men han bevægede sig let i terrainet. Med en usædvanlig evne til at lede mænd og med en dyb interesse for sine folk var han en ekspeditionschef, som man ikke glemmer, om man har været i felten med ham. Hans uomtvistelige organisationstalant blev anvendt under det internationale geofysiske år, hvor han som Byrds souschef havde en væsentlig del af ansvaret og æren af den amerikanske Antarktis-indsats og bl. a. blev chef for den første overvintring på selve Sydpolen. Senere fulgte en række opgaver af mere diplomatisk art og administrativ karakter; han var i en årrække præsident for Association of American Geographers, indtil sygdommen de sidste år bandt ham til hjemmet.

Paul Siple fik overrakt Selskabets Egede Medaille den 2. februar 1960.

B. Fristrup.
